

**МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО
МИСТЕЦТВА І АРХІТЕКТУРИ**

**МЕТОДИЧНА РОЗРОБКА СПЕЦІАЛЬНОГО КУРСУ
ЗА ТЕМОЮ ТВОРЧОГО МИСТЕЦЬКОГО ПРОЄКТУ**

З ДИСЦИПЛІНИ

**«ВІЗУАЛЬНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ПРОТЕСТІВ ТА ВОЄННИХ
КОНФЛІКТІВ ЧЕРЕЗ ТІЛЕСНІСТЬ У МИСТЕЦТВІ»**

Здобувача третього (освітньо-творчого) рівня вищої освіти
ступеня доктора мистецтва
кафедри рисунку творчої аспірантури
Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури

Сабакаря Сергія Євгенійовича

Творчий керівник:

Народний художник України, професор,
Чебикін Андрій Володимирович

Науковий консультант:

кандидат мистецтвознавства, доцент,
Тихонюк Олена Володимирівна

ЗМІСТ

Вступ

РОЗДІЛ 1. ТІЛО ЯК ПОЛЕ БОРОТЬБИ У МИСТЕЦТВІ

Тема 1. Роль тілесності у художніх рефлексіях на війну та протести.

Тема 2. Історичні приклади (Гойя, Отто Дікс, Кете Колльвіц, група художників «Міст»)

Тема 3. Натурні начерки емоційних станів протестувальників та біженців.

РОЗДІЛ 2. ПРОТЕСТНЕ МИСТЕЦТВО ТА ТІЛЕСНІСТЬ

Тема 1. Стріт-арт, перформанс, плакатний активізм.

Тема 2. Тіло як засіб спротиву: мистецтво Марина Абрамович, Ліза Дерев'янка, Кристина Мельник.

Тема 3. Анатомія травми: документальний рисунок тіла

РОЗДІЛ 3. ГРАФІЧНИЙ РЕАЛІЗМ ВІЙНИ: АНАТОМІЯ НАСИЛЬСТВА

Тема 1. Документальна графіка та комікс-репортажі (Joe Sacco, Art Spiegelman).

Тема 2. Як художники передають біль і трагедію через людське тіло.

Тема 3. Композиційні пошуки у плакатному протестному мистецтві.

РОЗДІЛ 4. ПОГЛЯД НА ЛЮДИНУ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ

Тема 1. Візуальні архетипи солдата, біженця, протестувальника.

Тема 2. Дослідження тілесності через деформацію, експресивний рисунок: Егон Шиле, Леся Хоменко, Сергій Сабакарь.

Тема 3. Візуальна серія: «Тіло в конфлікті».

РОЗДІЛ 5. МЕЖА МІЖ ЕСТЕТИКОЮ ТА ШОКОМ

Тема 1. Проблема етичного зображення війни та насильства.

Тема 2. Візуальні маніпуляції в пропагандистському мистецтві.

Тема 3. Монотипія, ліногравюра, інші графічні та рисункові техніки: експресивні техніки передачі протесту.

ВИСНОВКИ

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

ДОДАТКИ

ВСТУП

«Вважається, що людське тіло само по собі – об'єкт, на якому око зупиняється із задоволенням, зображення якого ми раді бачити. Але той, хто відвідував художні школи й бачив, як старанно студенти малюють безформних і жалюгідних натурників, знає, що це – ілюзія. Тіло не відноситься до предметів мистецтва, яке може бути просто «скопійоване»... і завдяки цьому стати мистецтвом»

Кеннет Кларк «Нагота в мистецтві».

Візуальна репрезентація протестів та воєнних конфліктів через тілесність у мистецтві є потужним інструментом осмислення соціальних потрясінь, людських страждань і боротьби. Тілесність у контексті протестних рухів і воєнних подій стає не лише свідченням травматичного досвіду, але й засобом вираження спротиву, надії та трансформації.

У художній практиці тіло нерідко виступає символом уразливості й стійкості одночасно. В умовах протестів воно набуває значення живого маніфесту, носія ідеологічного висловлювання, що фіксує соціальну напругу. Жести, пози, поранення, сліди насильства або ж тілесна присутність у просторі публічних виступів формують потужний візуальний меседж, який здатен впливати на колективну свідомість. Тілесні практики – перформанси, акції, фотографічні та відеодокументації – розкривають багатозарові смисли боротьби та її наслідків.

У контексті воєнних конфліктів тіло стає мапою історичних подій. Рани, ампутації, шрами, виснаження – усе це фіксує сліди насильства, роблячи їх частиною культурної пам'яті. Мистецтво, що працює з такими образами, не лише документує трагедію, а й пропонує засоби її переосмислення, створюючи простір для діалогу та емпатії.

Важливу роль у цьому процесі відіграє взаємозв'язок між тілом та середовищем. У протестах фізична присутність у міському просторі є актом заяви, тоді як у воєнних конфліктах тіло нерідко розчиняється у руйнівному ландшафті, стаючи його частиною. Це породжує нові візуальні коди, через які мистецтво реагує на насильство, втрату та виживання.

Таким чином, тілесність у мистецтві, що досліджує протести та війни, є не лише способом репрезентації подій, а й засобом відновлення суб'єктивності, переживання колективної травми та пошуку нових форм солідарності.

Даний спецкурс присвячений дослідженню ролі тілесності у графічній репрезентації протестів, революційних рухів та воєнних конфліктів. В рамках дисципліни студенти, застосовуючи різні графічні засоби – рисунок натури, композиційні пошуки, ліногравюру, монотипію, експериментальні техніки, мають опанувати специфіку візуального аналізу людського тіла в екстремальних соціально-політичних контекстах та дослідити

Мета курсу:

- дослідити тіло як засіб художньої репрезентації соціальних протестів і військових конфліктів;
- навчити студентів передавати емоційні та фізичні стани людини в критичних ситуаціях;
- вивчити історичний та сучасний досвід графічної рефлексії соціальних катаклізмів;
- розвинути авторське бачення та експериментування у графічних техніках.

РОЗДІЛ 1. ТІЛО ЯК ПОЛЕ БОРОТЬБИ У МИСТЕЦТВІ

Тема 1. Роль тілесності у художніх рефлексіях на війну та протести

Тіло в мистецтві як ключовий засіб вираження болю, страху та боротьби, стаючи символом як жертви, так і опору. Передача фізичних й емоційних наслідків війни та протестів через живопис, скульптуру, фотографію та перформанс з фіксацією художниками впливу насильства на людину.

Тема 2. Історичні приклади (Гойя, Отто Дікс, Кете Колльвіц, група художників «Міст»)

Франсиско Гойя, Отто Дікс, Кете Колльвіц та художники групи «Міст» та створені ними гострі, виразні зображення людських тіл, спотворених війною, голодом і соціальною несправедливістю. Відображення в їхніх творах жахів військових конфліктів та суспільних потрясінь з використанням тілесності як засобу критики насильства й репресій.

Тема 3. Натурні начерки емоційних станів протестувальників та біженців.

Швидкі натурні замальовки, що дозволяють зафіксувати миттєві емоційні стани протестувальників та біженців, передаючи їхню рішучість, розгубленість, страх чи надію. Графічне документування живої реакції на соціальні потрясіння та збереження людських вимірів історичних подій.

РОЗДІЛ 2. ПРОТЕСТНЕ МИСТЕЦТВО ТА ТІЛЕСНІСТЬ

Тема 1. Стріт-арт, перформанс, плакатний активізм

Стріт-арт, перформанс і плакатний активізм як форми протестного мистецтва, що використовують візуальні образи для трансляції соціальних і політичних меседжів. Порухення актуальних проблем, що провокують дискусії та надихають до змін завдяки безпосередньому контакту з аудиторією у міському просторі або через тілесну дію художниками.

Тема 2. Тіло як засіб спротиву: мистецтво Марина Абрамович, Лада Наконечна Ліза Дерев'янка, Кристина Мельник

Марина Абрамович, Ліза Дерев'янка та Кристина Мельник – дослідники фізичних й емоційних меж людини. Перетворення власного тіла на засіб спротиву та художньої виразності. Акцентування уваги на

соціальному тиску, насильстві та боротьбі за свободу особистості через радикальні перформанси та тілесні експерименти.

Тема 3. Анатомія травми: документальний рисунок тіла

Графічне дослідження ран, шрамів, змучених тіл. Документальний рисунок тіла, що фіксує фізичні та емоційні наслідки травматичних подій, створюючи візуальний архів пережитого досвіду. Реалістичні зображення поранених, виснажених або пригнічених тіл як художні свідчення насильства, війни та протестів, що допомагають осмислити їхній вплив на людину.

РОЗДІЛ 3. ГРАФІЧНИЙ РЕАЛІЗМ ВІЙНИ: АНАТОМІЯ НАСИЛЬСТВА

Тема 1. Документальна графіка та комікс-репортажі (Joe Sacco, Art Spiegelman)

Документальна графіка та комікс-репортажі у роботах Джо Сакко та Арта Шпігельмана. Поєднання їх художнього стилю з журналістською точністю, з відтворенням реальних подій через особисті історії, що дозволяє глибше розкрити психологічний вимір війни, геноциду та суспільних криз, що робить складні теми доступними та емоційно насиченими.

Тема 2. Як художники передають біль і трагедію через людське тіло.

Використання виразності тілесних деформацій у мистецтві, позах, міміки та анатомічних деталей для передачі страждання, травм і внутрішнього болю. Зображення поранених, спотворених або знесилених тіл слугує як свідчення не лише насильства, а й символ людської вразливості та стійкості.

Тема 3. Композиційні пошуки у плакатному протестному мистецтві

Тіло як метафора у протестному плакаті. Плакатне протестне мистецтво що використовує сильні композиційні рішення, поєднує контрастні кольори, символіку та динамічні форми для привернення уваги глядача. Створення візуально потужних образів, здатних транслювати протестні меседжі швидко й ефективно через експериментальні графічні прийоми художника.

РОЗДІЛ 4. ПОГЛЯД НА ЛЮДИНУ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ

Тема 1. Візуальні архетипи солдата, біженця, протестувальника

Образи солдата, біженця та протестувальника, що стали ключовими в мистецтві, відображаючи фізичний і психологічний стан людей у кризових ситуаціях. Створення пізнаваних архетипів, які передають напругу, втому, рішучість або відчай через характерні пози, міміку та одяг художниками.

Тема 2. Дослідження тілесності через деформацію, експресивний рисунок: Егон Шиле, Френсіс Бекон, Сергій Сабакарь.

Творчість художників Егона Шиле, Френсіса Бекона та Сергія Сабакаря, в яких підкреслено ламкість, нестабільність та внутрішній конфлікт через спотворені форми та напружені лінії. Використання ними експресивного рисунку з деформацією фігур для передачі емоційної напруги та фізичних зміни людини в екстремальних умовах. Їхні роботи

Тема 3. Візуальна серія: «Тіло в конфлікті»

Створення серії рисунків, які досліджують фізичні стани протестувальника, солдата, біженця. Створення серії зображень, присвячених темі «Тіло в конфлікті», де досліджується, як війна, репресії чи біженство

впливають на фізичний і психологічний стан людини. Використання послідовності образів для зображення еволюції болю, напруження та адаптації через трансформацію тіла в різних контекстах.

РОЗДІЛ 5. МЕЖА МІЖ ЕСТЕТИКОЮ ТА ШОКОМ

Тема 1. Проблема етичного зображення війни та насильства

Мистецтво, що зображає війну та насильство, баланс між необхідністю документування трагедії та ризиком експлуатації людського болю задля естетичного ефекту. Врахування етичних аспектів художниками, щоб не перетворити страждання на видовищну сенсацію, а передати його з повагою та глибоким розумінням.

Тема 2. Візуальні маніпуляції в пропагандистському мистецтві.

Пропагандистське мистецтво що використовує візуальні прийоми – спотворення фактів, гіперболізацію та символічну мову – для формування потрібного нарративу. Вплив пропагандистського мистецтва на емоції глядача, спрощуючи складні соціальні чи політичні питання за допомогою кольору, композиції та драматичних образів.

Тема 3. Монотипія, ліногравюра, інші графічні та рисункові

техніки: експресивні техніки передачі протесту

Експерименти з матеріалами для створення графічних маніфестів. Графічні техніки – монотипія, ліногравюра та експресивний рисунок, що дозволяють художникам швидко та емоційно передати динаміку протесту. Створення візуальної напруги з використанням грубих ліній, різких контрастів та експериментальної фактури для підкреслювання сили, хаосу та енергії соціальних рухів.

ВИСНОВКИ

Спецкурс «Візуальна репрезентація протестів та воєнних конфліктів через тілесність у мистецтві» дозволяє студентам досліджувати та розуміти складну взаємодію між тілесністю та соціально-політичними подіями. Через аналіз історичних та сучасних художніх практик студенти простежують, як людське тіло стає потужним символом спротиву, болю, надії та відновлення у контексті соціальних протестів та воєнних конфліктів.

Курс сприяє розширенню розуміння тілесності як художнього засобу, що передає емоційний та фізичний стан людини в екстремальних умовах. Він акцентує увагу на важливості візуальної документальності та експериментальних підходів у графічному мистецтві. Завдяки практичним заняттям студенти опановують різні техніки рисунка, зокрема натурні замальовки, монотипію, ліногравюру, що дозволяє їм розкрити власну художню мову та знайти нові форми вираження протесту та трагедії через зображення тіла. Особливу роль у курсі відіграє аналіз культурного контексту тілесних образів у мистецтві, що дозволяє студентам критично осмислювати етику репрезентації насильства та болю. Через вивчення робіт художників, таких як Франсіско Гойя, Кете Колльвіц, Отто Дікс, Джо Сакко та сучасних митців, студенти навчаються розпізнавати візуальні коди, що формують суспільне сприйняття протестних та воєнних подій. Результатом роботи студентів стають графічні серії, що досліджують різні аспекти тілесності в контексті протесту та війни. Завершальні роботи демонструють як глибоке розуміння теми, так і індивідуальний підхід до її художньої інтерпретації. Презентація фінальних проєктів підтверджує, що курс сприяє не лише вдосконаленню графічної майстерності, а й формуванню критичного мислення, чутливості до соціальної тематики та здатності через мистецтво рефлексувати над складними історичними та сучасними подіями.

Отже, цей спецкурс є важливим етапом у професійному та творчому розвитку студентів, розширюючи їхні можливості у використанні рисунка як засобу соціальної комунікації та осмислення глибоких суспільних процесів.

ЛІТЕРАТУРА

Основна література:

1. Berger J. *Ways of Seeing*. Penguin UK, 2008. 176 p.
2. Sacco J. *Palestine*. Fantagraphics Books, 2001. 285 p.
3. Kandinsky W. Concerning the spiritual in art,: And painting in particular, 1912 (Documents of modern art). G. Wittenborn, 1966. 93 p.
4. Spiegelman A. The complete Maus. Knopf Doubleday Publishing Group, 1991. 295 p.
5. Kandinsky W. (1946) On the spiritual in art. Ed. Hilla Rebay. New York. 152.
6. The Humen Figure / A Source Book for Artist and Designers. Amsterdam / Singapore: The Pepin Press, 2008
7. Bammes G. Der nackte Mensch. Dresden: Veb verlag der kunst, 1982.
8. Bammes G. Tiere Zeichnen. Berlin: E. A. Seeman Verlag, Leipzig in der Dornier Medienholding GmbH, 2001.
9. Winslow V. L. Classic human anatomy in motion: the artist's guide to the dynamics of figure drawing. Watson-Guptill; Illustrated edition, 2015. 304 p.
10. Майстренко-Вакуленко, Ю.В. Композиція в академічному рисунку. Проблема синтезу категорій простору і часу /Другі Платонівські читання: тези доповідей Всеукр. наукової конф. / Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури М-во культури України, НАОМА; координатор проекту, упоряд. тексту Л.О. Лисенко. Київ : LAT & K, 2015. С. 31.
11. Сухенко В. О. Академічний рисунок. – 2016. – 231 с.
12. Макушин, В. Ю. Рисунок у просторі й часі. Миколаїв: Вид-во НУК, 2008. 428 с. 215.
13. Колекції сучасного українського мистецтва про війну. Роботи Кете Колльвіц, Отто Дікса, Франциско Гойї.

Додаткові джерела:

1. Рассел Бертран. Історія західної філософії. К.: Основи, 1995.
2. Гюго Віктор. Мистецтво і народ. К.: Мистецтво, 1985.
3. Вінкельман Й. Й. Про художній ідеал прекрасного. Київ: Мистецтво, 1990. 307.
4. Рассел Б. Історія західної філософії. Київ: Основи, 1995. 759.
5. Белянський О. М. Корткочасний рисунок. Майстерклас. Луганск, 2008.
6. Соловйов О. М. Навчальний рисунок. К.: Образотворче мистецтво, 1956.
7. Ятченко Ю. М, Мистецтво рисунка. Луцьк, 2006.

ДОДАТКИ

Ілюстрації

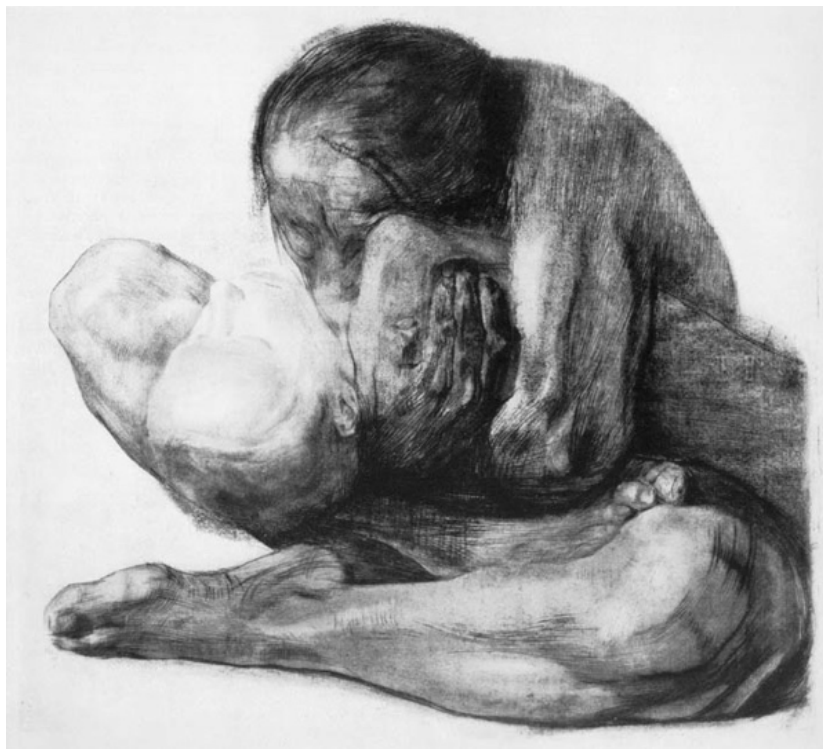

Рис.1. Кете Колльвіц. Жінка з мертвим дитям. Папір, вугілля.

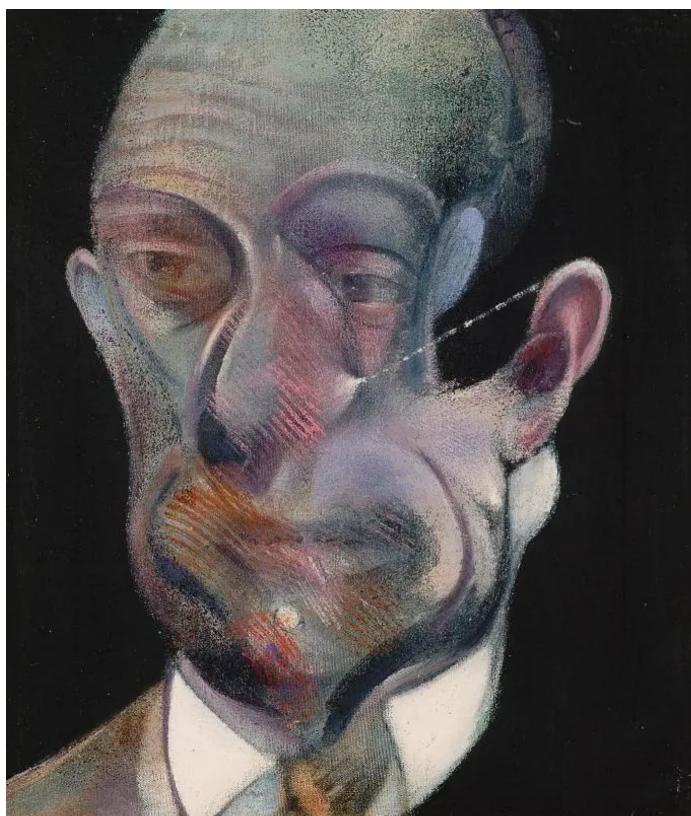

Рис.2. Френсіс Бекон. Мішель Лейріс. Полотно, олія.

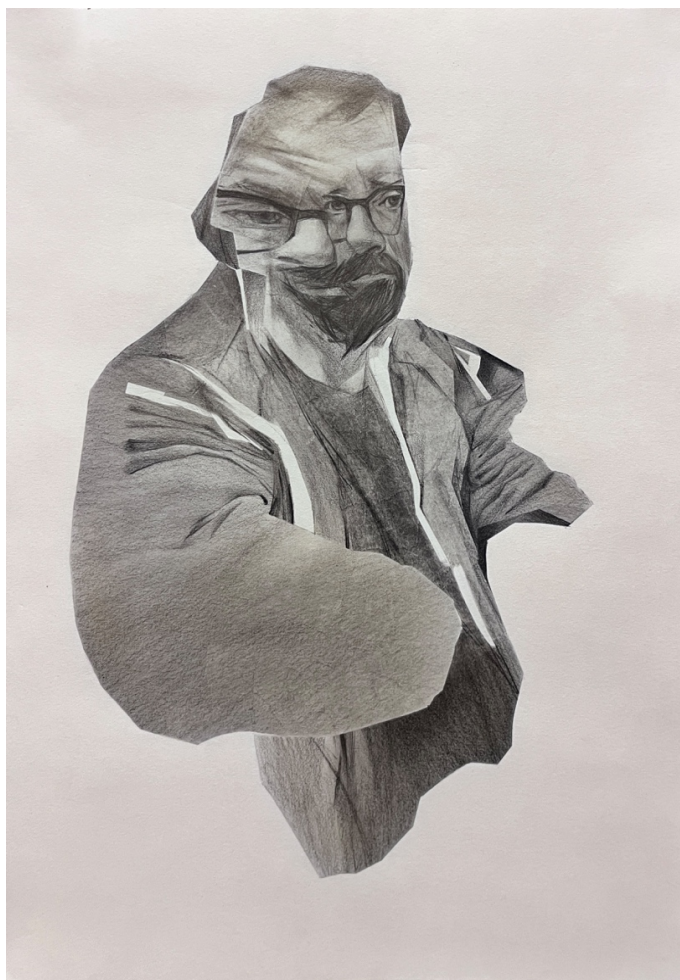

Рис.3. Сергій Сабакарь. Автопортрет. Папір, олівець.

Рис.4. Кете Колльвіц. Композиція з двох фігур. Папір, вугілля.

Рис.5. Кете Колльвіц. Оголена. Папір, олівець.

Рис.6. Эгон Шиле. Чоловік. Полотно, олія.

Рис.7. Кете Колльвіц. Хлопчик. Папір, олівець.

Рис.8. Сергій Сабакарь. Портрет Паши Хайло. Папір, олівець.

**МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО
МИСТЕЦТВА І АРХІТЕКТУРИ**

ФАКУЛЬТЕТ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА ТА РЕСТАВРАЦІЇ

КАФЕДРА ГРАФІЧНИХ МИСТЕЦТВ

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО ВИКОНАННЯ ПРАКТИЧНОЇ РОБОТИ НА ТЕМУ
«ПОГЛЯД НА ЛЮДИНУ, ТІЛЕСНІСТЬ»
З ДИСЦИПЛІНИ «ВІЗУАЛЬНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ПРОТЕСТІВ ТА
ВОЄННИХ КОНФЛІКТІВ ЧЕРЕЗ ТІЛЕСНІСТЬ У МИСТЕЦТВІ»**

спеціальності 023 «Образотворче мистецтво,
декоративне мистецтво, реставрація»

УДК : 7.02; 372.87; 378.147.88

Методичні рекомендації до виконання практичної роботи на тему «Погляд на людину, тілесність» з дисципліни «Рисунок» напряму підготовки 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація» / Упорядник Сабакарь С.Є. НАОМА, 2026. – 15 с.

Методичні рекомендації підготовлені на основі робочої програми дисципліни «Академічний рисунок» підготовки бакалаврів та магістрів кафедри рисунка НАОМА.

Укладач: Сабакарь С.Є., здобувач третього (освітньо-творчого) рівня вищої освіти ступеня доктора мистецтва кафедри рисунка у творчій аспірантурі Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури.

Рекомендовано до друку кафедрою рисунка НАОМА
(протокол № 13 від 26 січня 2026 року).

© Сабакарь С.Є., 2026

© НАОМА, 2026

ЗМІСТ

Вступ

Методичні рекомендації

Завдання курсу

Теми лекцій

Теми практичних занять

Теми самостійної роботи

Критерії оцінювання

Ілюстрації

Рекомендована література

Нотатки

Вступ

«Вважається, що людське тіло само по собі – об'єкт, на якому око зупиняється із задоволенням, зображення якого ми раді бачити. Але той, хто відвідував художні школи й бачив, як старанно студенти малюють безформних і жалюгідних натурників, знає, що це – ілюзія. Тіло не відноситься до предметів мистецтва, яке може бути просто «скопійоване»... і завдяки цьому стати мистецтвом»

Кеннет Кларк «Нагота в мистецтві»

Філософське сприйняття людини, зокрема постать натурника, завжди було в центрі творчої діяльності художника. В усі часи погляд на людину був пов'язаний зі складними проблемами, які стосувалися буття соціуму, впливу людини на природу, способів пізнання світу та, власне, себе. Однією з найголовніших проблем, яка поставала з цього сприйняття, є ставлення до живої природи та відношення між художником і природою.

Пізнавати сутність людини надзвичайно цікаво, це пов'язано зі складністю самої людини як предмету вивчення. Поняття людської сутності розкриває те головне та глибинне, що визначає всі її особливості. Це переносить ракурс уваги на основні риси людини як біологічної, так і соціальної істоти, культурного та соціального феномену; на особливості людських практик впливу на світ природи та соціуму, специфіку людського спілкування та пізнання світу. Існування людини забезпечується єдністю біологічного та соціального. Ментальне – думки, свідомість, мислення – протиставляється тілесному – нейрофізичним процесам. Ментальність людини пов'язують із соціокультурними процесами, у той час, як тілесна організація вписує людину в світ природи.

Разом із цим, людська тілесність здобуває специфічні риси, завдяки яким людина вписується також і в соціокультурну реальність.

Людська ментальність можлива лише в єдності з людською тілесністю. Поняття тілесності людини близьке до поняття тіло людини – природного об'єкту, однак тілесність треба розуміти як більш складний феномен, який не

вичерпується лише біологічними закономірностями, проте пов'язаний із психоментальними процесами та несе в собі відбиток культурного та цивілізаційного розвитку. Причому механізми становлення тілесності є досить складними. Тілесність людини не є просто її «біологія», а виражає систему сенсів людини, в основі яких – ставлення до життя і смерті.

Тіло людини – це жива, відкрита, складна система, що самоорганізовується, здатна адаптуватися до довкілля та постійно взаємодіє з ним, отримуючи енергію та інформацію. Йдеться не лише про внутрішньо-біологічні процеси, а й про її ставлення до зовнішнього світу через сприйняття світу.

Отже, тілесність не тотожна тілу й не є продуктом самого лише тіла. Тілесність виявляє себе через унікальні біологічні та психічні особливості індивіда в процесі його адаптації та самореалізації в природному та соціокультурному довкіллі.

1. Методичні рекомендації

Завдання розраховане не на зображення оголеної постаті натурника як такої, а на ставлення художника до природи як суб'єкта, людини, яка переживає своє власне життя і має свій тілесний досвід.

Увага звертається більше на емоційний стан, переживання тілесності, характерні анатомічні особливості цієї людини (бухгалтер, скрипаль, бізнесмен, робітник тощо), ніж на грамотність та досконалість побудови рисунку. Важливим є відхід від академічної реалістичної школи та від класичної анатомічної побудови.

Варто порушити та вирішити питання: як саме зображується та чи інша модель на основі вивчення її досвіду як представника соціуму та з урахуванням її емоційного стану та ставлення до світу. При зображенні природи значну увагу приділяти розумінню людини як соціального суб'єкта, як частини світу, який впливає на нього й залежний від нього.

Наступна проблема, яка розв'язується в цьому завданні, – це проблема співіснування моделі й митця в одному просторі: важливо простежити, як саме натура впливає на хід мислення митця, як вони взаємодіють, перебуваючи в одному просторі. Бажано встановити словесний контакт з демонстратором поз для кращого розуміння особистості, яка зображується.

Завдання може бути виконано як у формі довгострокового рисунка, так і у формі короткострокових начерків. Простежуємо, як та чи інша модель впливає на формат зображення, термін виконання роботи та техніку, яка обирається в процесі створення рисунка. У форматі аркушу обмежень немає, можливі експерименти в техніці.

2. Завдання курсу

Основними завданнями курсу є:

- набуття студентами власної авторської манери;
- вміння виконувати короткострокові рисунки, начерки, композиційні пошуки, пошуки технічних засобів, які найбільш розкриватимуть емоційний та тематичний зміст завдання.
- виконання довгострокових рисунків згідно знайденого у попередніх композиційних ескізах вирішення;
- зображення та розкриття за допомогою рисунку емоційного відношення до об'єкту зображення;
- пошук певного кута зору у відношенні до природи, здатність прослідкувати як точка зору впливає на спосіб зображення;
- оволодіння технікою рисунку м'якими матеріалами;
- практичне втілення основ пластичної анатомії в рисунку, поглиблене вивчення закономірностей відображення внутрішніх анатомічних особливостей тіла людини на характері зовнішньої форми;
- набуття навичок практичного володіння засобами та закономірностями рисунку у різних видах діяльності художника в обсязі тематики, зумовленої професійними потребами;

- ефективного застосування набутих знань при вирішенні професійних творчих задач;
- ознайомлення з технікою і технологією рисунку європейських та українських митців ХІХ – ХХІ ст.;
- виховання професійної рисувальної культури і високого художнього смаку.

3. Теми лекцій та практичних занять

Погляд на людину, тілесність – 2 год.

Натурні начерки – 2 год.

Короткострокові рисунки – 2 год.

Пошуки технічних засобів – 2 год.

Композиційні пошуки – 2 год.

Довгострокові рисунки – 10 год.

4. Теми самостійної роботи

Самостійне ведення етапів роботи – 10 год.

Пошук джерельної бази – 6 год.

Композиційні пошуки, лінійно-конструктивне рішення – 4 год.

5. Критерії оцінювання

Розрахунок рейтингових балів за видами поточного (модульного) контролю	Вид діяльності	К-сть балів
	Відвідування лекцій та практичних занять	12 балів
	Виконання завдання для самостійної роботи	12 балів
	Робота на практичному занятті	14 балів
	Своєчасність виконання завдань	12 балів
	Підсумковий контроль	50 балів
	Підсумковий рейтинг	100 балів
Критерії оцінювання під час підсумкового контролю	Критерії	К-сть балів
	Презентація	10 балів
	Суттєвість	20 балів
	Опис	10 балів
	Контекст	10 балів
	Всього	50 балів

Бали		Критерії оцінювання
A	100	Здобувач в повному обсязі опанував матеріал завдання, продемонстрував виконання всіх вимог до академічного рисунку. Робота виконана на чудовому технічному та зображувальному рівні.
A	95	Здобувач в повному обсязі опанував матеріал завдання, продемонстрував виконання всіх вимог до академічного рисунку. Робота виконана на високому технічному та зображувальному рівні
A	90	Здобувач в повному обсязі опанував матеріал завдання, продемонстрував виконання всіх вимог до академічного рисунку. Робота виконана на гарному технічному та зображувальному рівні.
B	82-89	Здобувач в повному обсязі опанував матеріал завдання. Робота виконана на гарному технічному та зображувальному рівні, до роботи є незначні зауваження.
C	74-81	Здобувач в повному обсязі опанував матеріал завдання. Робота виконана на доброму технічному та зображувальному рівні, але здобувач зробив значні помилки.
D	64-73	Здобувач не в повному обсязі опанував матеріал завдання, робота виконана на задовільному технічному та зображувальному рівні із значними недоліками.
E	60-63	Здобувач в недостатньому обсязі опанував матеріал завдання, виконана робота має багато значних недоліків (невідповідність завданню, невиконання вимог до академічного рисунку, невчасна подача виконаної роботи).
FX	35-59	Здобувач не опанував матеріал завдання. Робота не відповідає завданню. Пропуск рубіжного контролю
F	0-34	Пропуск рубіжного контролю

6. Ілюстрації

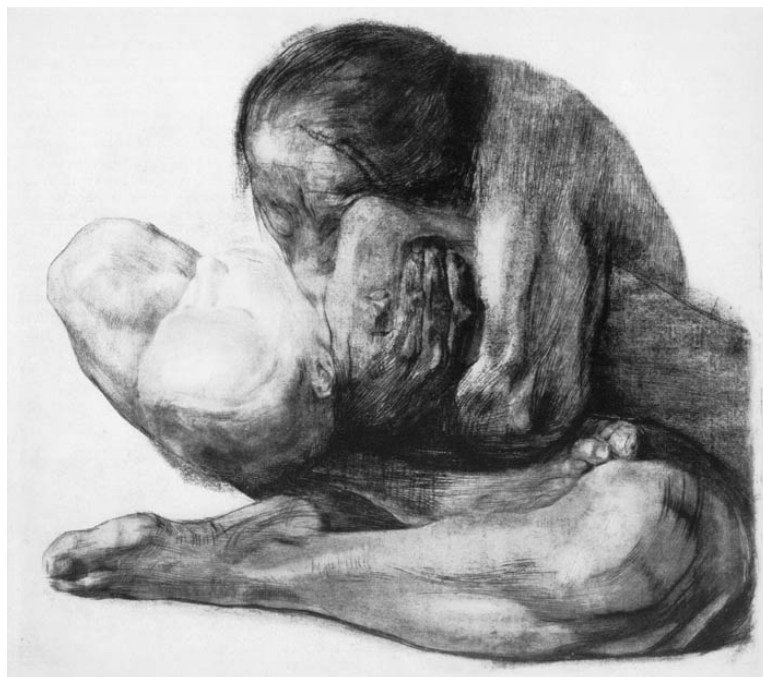

Рис. 1. Кете Колльвіц, жінка з мертвим дитям

Рис. 2. Кете Колльвіц, композиція з двох фігур

Рис. 3. Кете Колльвіц, оголена

Рис. 4. Кете Колльвіц, хлопчик

Рис. 5. Эгон Шиле, чоловік

Рис. 6. Кете Колльвіц, оголена

Рис. 7. Кете Колльвіц, оголена

Рис. 8. Кете Колльвіц, автопортрет

Рис. 9. О'Хігінс П., староста села

Рис. 10. Кете Колльвіц, оголена

Рекомендована література

Основна:

1. Kandinsky W. (1946) On the spiritual in art. Ed. Hilla Rebay. New York. 152.
2. The Human Figure / A Source Book for Artist and Designers. Amsterdam / Singapore: The Pepin Press, 2008
3. Bammes G. Der nackte Mensch. Dresden: Veb verlag der kunst, 1982.
4. Bammes G. Tiere Zeichnen. Berlin: E. A. Seeman Verlag, Leipzig in der Dornier Medienholding GmbH, 2001.
5. Winslow V. L. Classic human anatomy in motion: the artist's guide to the dynamics of figure drawing. Watson-Guptill; Illustrated edition, 2015. 304 p.
6. Майстренко-Вакуленко, Ю.В. Композиція в академічному рисунку. Проблема синтезу категорій простору і часу /Другі Платонівські читання: тези доповідей Всеукр. наук. конф. / Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури М-во культури України, НАОМА; координатор проекту, упоряд. тексту Л.О. Лисенко. Київ : LAT & K, 2015. С. 31.
7. Сухенко В. О. Академічний рисунок. – 2016. – 231 с.
8. Макушин, В. Ю. Рисунок у просторі й часі. Миколаїв: Вид-во НУК, 2008. 428 с. 215.

Додаткові джерела:

9. Рассел Бертран. Історія західної філософії. К.:Основи, 1995.
- 10.Гюго Віктор. Мистецтво і народ. К.: Мистецтво, 1985.
- 11.Вінкельман Й. Й. Про художній ідеал прекрасного. Київ: Мистецтво, 1990. 307.
- 12.Рассел Б. Історія західної філософії. Київ: Основи, 1995. 759.
- 13.Белянський О. М. Корткочасний рисунок. Майстерклас. Луганск, 2008.
- 14.Соловйов О. М. Навчальний рисунок. К.: Образотворче мистецтво, 1956.
- 15.Ятченко Ю. М, Мистецтво рисунка. Луцьк, 2006.
- 16.Національна бібліотека імені В. І. Вернадського
- 17.<http://www.nbuv.gov.ua>

Сабакарь Сергій Євгенійович

**Методичні рекомендації
до виконання практичної роботи на тему
«Погляд на людину, тілесність» з дисципліни
«Академічний рисунок»**

спеціальності 023 «Образотворче мистецтво,
декоративне мистецтво, реставрація»

Видавець і виготовлювач
Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури
Кафедра рисунка
м. Київ, Вознесенський узвіз, 20
Київ-2026

 <p>НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ОБРАЗОВОГО МИСТЕЦТВА І АРХІТЕКТУРИ</p>	<p align="center">Силабус навчальної дисципліни ВК 2 «Візуальна репрезентація протестів та воєнних конфліктів через тілесність у мистецтві» ОПП «Графіка вільна, оформлення та ілюстрація книги»</p> <p align="center">Спеціальність: 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація» Галузь знань: 02 «Культура і мистецтво»</p>
Рівень вищої освіти	Перший (бакалаврський) / Другий (магістерський)
Статус дисципліни	Навчальна дисципліна вибіркового компонента професійного циклу
Семестр	Осінній/весняний
Обсяг дисципліни, кредити ЄКТС/загальна кількість годин	12 кредитів / 360 годин
Мова викладання	Українська
Форма навчання	очна, онлайн
Викладач 	ПІБ: Сабакарь Сергій Євгенійович Посада: Старший викладач кафедри рисунка Профайл викладача: https://naoma.edu.ua/akademiya/struktura/fakultety-ta-kafedry/fakultet-obrazotvorchogo-mystecztva-ta-restavrachziyi/kafedra-rysunku/sabakar-sergij-yevgenijovych/ E-mail: sergii.sabakar@naoma.edu.ua
Анотація до курсу	<p>Вивчення курсу «Візуальна репрезентація протестів та воєнних конфліктів через тілесність у мистецтві» на тему «Погляд на людину, тілесність» є актуальним не лише для розвитку фахових технічних навичок, а й для глибшого розуміння людини як біосоціального феномену. Через дослідження тілесності як образу й метафори, студенти отримують змогу осмислити тіло не як об'єкт копіювання, а як засіб художньої рефлексії на сучасні соціальні й політичні процеси. Курс стимулює розвиток авторського бачення, вчить працювати з натурою як із суб'єктом досвіду, а не лише з формою, і розширює межі рисунку як автономної мистецької мови в контексті воєн, протестів та етичних викликів сьогодення</p>
Що буде вивчатися (предмет навчання)	Анатомічний рисунок, використання різних рисункових матеріалів і підходів, композиція в рисунку
Чому це цікаво/потрібно вивчати (мета)	Метою курсу є розвиток здатності студентів бачити та зображати людину як носія унікального досвіду, емоційного стану й соціального контексту. Через практику рисунку студенти вчаться аналізувати

	тілесність не лише як анатомічну форму, а як складну систему сенсів, пов'язану з історією, травмою, протестом, пам'яттю. Мета курсу спрямована на формування критичного мислення, експериментальної художньої мови та глибокого розуміння потенціалу рисунку як інструменту фіксації, осмислення й трансформації сучасних реалій.		
Чому можна навчитися (програмні результати навчання)	<p>ПРН1. Визначати, аналізувати і пояснювати історичні, культурологічні, соціокультурні, художньо-естетичні аспекти розвитку світового та українського образотворчого і декоративного мистецтва.</p> <p>ПРН7. Володіти фаховою термінологією, науково-аналітичним апаратом, проводити аналіз та систематизацію фактологічного матеріалу, використовувати ці результати у творчій мистецькій діяльності.</p> <p>ПРН 8. Визначати мету, завдання та етапи творчої мистецької та освітньої діяльності, сприяти оптимальним соціально-психологічним умовам для якісного виконання роботи.</p>		
Як можна користуватися набутими знаннями і вміннями (компетентності)	<p>ЗК1. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).</p> <p>ЗК6. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо відповідно до суспільних викликів часу.</p> <p>СК2. Здатність трактувати формотворчі мистецькі засоби як відображення історичних, соціокультурних, економічних і технологічних етапів розвитку суспільства.</p> <p>СК4. Здатність оперувати різними способами передачі просторової композиції, оволодівати різними техніками та технологіями роботи у відповідних матеріалах за спеціалізацією вільна та книжкова графіка.</p> <p>СК7. Володіння теоретичними і методичними засадами навчання та інтегрованими підходами до фахової підготовки художників образотворчого мистецтва, планування власної науково-педагогічної діяльності.</p> <p>СК10. Здатність розуміти конструктивно-пластичні особливості графічних зображень із застосуванням необхідних зображальних та виражальних засобів.</p>		
Навчальна логістика	Вид заняття:	Тема:	К-сть годин
	Лекційні (осінній семестр)	Погляд на людину, тілесність	2 год.
	Практичні (осінній семестр)	Тема: Тіло як поле боротьби у мистецтві	18 год.
		Тема: Протестне мистецтво та тілесність	20 год.
		Тема: Графічний реалізм війни: анатомія насильства	20 год.
Самостійна робота (осінній семестр)	Тема: Самостійне ведення етапів практичної роботи; Пошуки	120 год.	

		технічних засобів; Пошук джерельної бази; Композиційні пошуки, лінійно-конструктивне рішення	
	Лекційні (весняний семестр)	Погляд на людину, тілесність	2 год.
	Практичні (весняний семестр)	Тема: Погляд на людину в екстремальних умовах	28 год.
		Тема: Межа між естетикою та шоком	30 год.
	Самостійна робота (весняний семестр)	Тема: Самостійне ведення етапів практичної роботи; Пошуки технічних засобів; Пошук джерельної бази; Композиційні пошуки, лінійно-конструктивне рішення	120 год.
Пререквізити	<i>Образотворче мистецтво; рисунок, живопис.</i>		
Постреквізити	<i>Виконання магістерського проекту</i>		
Методи навчання:	<p>Словесні: лекція із застосуванням комп'ютерних інформаційних технологій (PowerPoint – Презентація), пояснення, розповідь, бесіда.</p> <p>Наочні: спостереження, ілюстрація, демонстрація.</p> <p>Практичні: вправи, виконання індивідуальних навчальних проектів (творчі роботи) під керівництвом викладача</p>		
Семестровий контроль, екзаменаційна методика	Поточний, модульний, екзаменаційний перегляд		
Розрахунок рейтингових балів за видами поточного (модульного) контролю	Вид діяльності	К-сть балів	
	<i>Відвідування лекцій та практичних занять</i>	<i>10 балів</i>	
	<i>Виконання завдання для самостійної роботи</i>	<i>10 балів</i>	
	<i>Робота на практичному занятті</i>	<i>10 балів</i>	
	<i>Своєчасність виконання завдань</i>	<i>10 балів</i>	
	<i>Самостійна робота</i>	<i>30 балів</i>	

	<i>Підсумковий контроль (екзаменаційний перегляд)</i>	30 балів
	Підсумковий рейтинг	100 балів
Критерії оцінювання Самостійна роботи	Критерії:	К-сть балів
	Закони композиції	10 балів
	<i>Анатомічні особливості побудови людського тіла</i>	10 балів
	<i>Правила перспективної побудови складних форм (зокрема людської постаті)</i>	5 балів
	<i>Принципи розвитку просторового та конструктивного мислення, логіки побудови форми</i>	5 балів
	Всього	30 балів
Політика курсу	Дотримання академічної доброчесності: У випадку виявлення факту порушення права інтелектуальної власності (плагіату) здобувач освіти отримує незадовільну оцінку з правом перескладання, яке дозволяється лише після виконання додаткового індивідуального завдання.	
	Відвідування: Відвідування занять є обов'язковим компонентом оцінювання. За об'єктивних причин (наприклад, хвороба, академічна мобільність, міжнародне стажування) можливе перескладання модулів (тем) з дисципліни без зниження рейтингової оцінки.	
	Дедлайни та перескладання: У разі порушення дедлайнів здачі завдання оцінка знижується на 10%. Перескладання позитивної оцінки на вищий бал можливе лише протягом сесії за умови виконання додаткового завдання. Перескладання незадовільної оцінки з дисципліни здійснюється згідно графіку ліквідації заборгованості, затвердженого завідувачем кафедри.	
	Перезарахування результатів навчання: здійснюється згідно Положення про порядок визнання результатів навчання, отриманих у формальній, неформальній та інформальній освіті в НАОМА: https://drive.google.com/file/d/1yC0oX7e3vUCMqFgxO0mJ_NsB10m28EA2/view	
Навчальні матеріали та ресурси	Базова література: 1. Kandinsky W. (1946) On the spiritual in art. Ed. Hilla Rebay. New York. 152. 2. The Humer Figure / A Source Book for Artist and Designers. Amsterdam / Singapore: The Pepin Press, 2008 3. Bammes G. Der nackte Mensch. Dresden: Veb verlag der kunst, 1982. 4. Bammes G. Tiere Zeichnen. Berlin: E. A. Seeman Verlag, Leipzig in der Dornier Medienholding GmbH, 2001. 5. Winslow V. L. Classic human anatomy in motion: the artist's guide to the dynamics of figure drawing. Watson-Guptill; Illustrated edition, 2015. 304 p. 6. Майстренко-Вакуленко, Ю.В. Композиція в академічному рисунку. Проблема синтезу категорій простору і часу /Другі Платонівські читання: тези доповідей Всеукр. наукової конф. /	

	<p>Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури М-во культури України, НАОМА; координатор проекту, упоряд. тексту Л.О. Лисенко. Київ : LAT & K, 2015. С. 31.</p> <p>7. Сухенко В. О. Академічний рисунок. – 2016. – 231 с.</p> <p>8. Макушин, В. Ю. Рисунок у просторі й часі. Миколаїв: Вид-во НУК, 2008. 428 с. 215.</p> <p>Додаткові джерела:</p> <p>1. Рассел Бертран. Історія західної філософії. – К., “Основи“, 1995.</p> <p>2. Гюго Віктор. Мистецтво і народ. К., “Мистецтво“, 1985.</p> <p>3. Вінкельман Й. Й. Про художній ідеал прекрасного. Київ: Мистецтво, 1990. 307.</p> <p>4. Рассел Б. Історія західної філософії. Київ: Основи, 1995. 759.</p> <p>5. Белянський О. М. Корткочасний рисунок . Майстерклас. – Луганск, 2008.</p> <p>6. Соловійов О. М. Навчальний рисунок. -К.: Образотворче мистецтво, 1956.</p> <p>7. Ятченко Ю. М, Мистецтво рисунка. – Луцьк, 2006.</p> <p>Національна бібліотека імені В. І. Вернадського http://www.nbu.gov.ua</p>																								
Локація та матеріально-технічне забезпечення	Аудиторія № 184 Мольберти, планшети, проектор, монітор																								
Кафедра	Рисунка																								
Факультет	Образотворчого мистецтва та реставрації																								
Завідувач кафедри	Михайлицький Олександр Анатолійович																								
Оригінальність навчальної дисципліни	<i>Нормативна дисципліна кафедри</i>																								
Таблиця відповідності рейтингових балів	<table border="1"> <thead> <tr> <th>ECTS</th> <th>Бали</th> <th>Зміст</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>A</td> <td>90–100</td> <td>Відмінно</td> </tr> <tr> <td>B</td> <td>82–89</td> <td>Добре</td> </tr> <tr> <td>C</td> <td>74–81</td> <td>Добре</td> </tr> <tr> <td>D</td> <td>64–73</td> <td>Задовільно</td> </tr> <tr> <td>E</td> <td>60–63</td> <td>Достатньо</td> </tr> <tr> <td>FX</td> <td>35–59</td> <td>незадовільно з можливістю повторного складання</td> </tr> <tr> <td>F</td> <td>1–34</td> <td>незадовільно з обов’язковим повторним курсом</td> </tr> </tbody> </table>	ECTS	Бали	Зміст	A	90–100	Відмінно	B	82–89	Добре	C	74–81	Добре	D	64–73	Задовільно	E	60–63	Достатньо	FX	35–59	незадовільно з можливістю повторного складання	F	1–34	незадовільно з обов’язковим повторним курсом
ECTS	Бали	Зміст																							
A	90–100	Відмінно																							
B	82–89	Добре																							
C	74–81	Добре																							
D	64–73	Задовільно																							
E	60–63	Достатньо																							
FX	35–59	незадовільно з можливістю повторного складання																							
F	1–34	незадовільно з обов’язковим повторним курсом																							